

Filosofické disciplíny

Filosofie sama není žádnou odbornou vědou, není totiž vůbec vědou. Nicméně má také (jako vědy) možnost a schopnost se soustředit na určité lépe nebo hůře vymezené oblasti problémů (či lépe problematiky), a svěřit péči o takové oblasti určitým svým disciplínám (nebudeme užívat slova „věda“ ani pro filosofii, ani pro žádnou filosofickou disciplínu, i když kdysi ve starém Řecku se obojí nerozlišovalo). A tady se již kdysi ukázalo jako smysluplné a potřebné rozlišovat dva druhy či typy filosofických disciplín; Aristotelés je ovšem odlišil pomocí názvů (a příslušných významů těchto názvů) způsobem, který dnes nemůžeme akceptovat, a to ani v jeho smyslu, ani v dnešním (odlišném) smyslu. Jemu se to jevilo tak, že jeden typ filosofických disciplín se vyznačoval pouhým nahlédáním (nazíráním, viděním) toho, čím se zabývá, zatím co všechny ostatní disciplíny představovaly vždycky víc než, pouhé nahlížení, totiž zároveň také nějakou aktivitu, nějaké „dělání“ (*ergon*), které znamená aplikaci, uplatnění, využití onoho „nahlédnutí“ v praxi. Odtud také ta pojmenování: filosofické disciplíny teoretické a praktické. Sám Aristotelés uznával pro filosofii jen tři teoretické disciplíny, a všechny ostatní chápal jako praktické; pro něho pak ty tři teoretické disciplíny představovaly tak zvanou „první filosofii“ (*proté filosofia*). Jeho pojetí jen tak prostě převzít nemůžeme, ale můžeme se snad pokoušet je opravit a vylepšit. První, co musíme v takovém případě udělat, je nahlédnout a uznat jistý problém s „neměnností“. Podle Aristotela totiž hned dvě teoretické disciplíny se zabývají tím, co se nemění; je to matematika a theologie (odlišují od matematiky a teologie v dnešním smyslu). Podle dnešního stavu poznání (a přemýšlení) není ve světě, který nám je přístupný, vůbec nic neměnného, ale všechno podléhá změně, zejména pak vzniku a zániku. Musili bychom tedy hned zdůraznit, že ani matematika, ani theologie se nezabývají ničím skutečným, nýbrž pouze myšleným; a kdyby se nám to zdálo nějak nepřiměřené, musili bychom v případě akceptace zase zdůraznit, že „skutečnost“ chápeme v zásadě rozšířeném smyslu, než jak je běžné. A v takovém případě budeme muset ten dvojí (nebo třeba i vícový) druh skutečností, totiž ty neměnné a ty proměnlivé, náležitě osvětlit a vymežit. (Zvláštní pozornost bude ovšem třeba věnovat tomu, jak nahradit onen nepřijatelný koncept přímého „nahlédnutí“, *theoria*, pokud jde třeba o velká čísla nebo velmi komplikované geometrické útvary, zvláště pak o čísla tzv. iracionální nebo útvary výše než třídimenzionální, apod.)

(Písek, 111007-2.)